

Új filmek

Csajkovszkij

A MOKÉP hagyományos és kedves ajándéka az ünnepi hetek idején Szeged lakóinak és a város vendégeinek: nyaranta egy-egy olyan filmet mutatnak be, amely itt kerül először a közönség elé. Így láttuk például — jóval Budapest előtt — a *My fair Ladyt* és így láttuk tegnap este a szovjet *Talankin* színes, 70 mm-es filmjét, a *Csajkovszkijt*.

A film plakátján azt olvastuk, hogy a Csajkovszkij romantikus életrajzfilm. Nem az. Kevesebb is és több is annál. Szándékaiban több, eredményeiben kevesebb. A romantikus életrajzfilmek köztudomásúan a kommersz művek kategóriájába tartoznak; ez nem feltétlenül elítélést jelent, de azt mindenképpen, hogy nem akarják megváltani a világot. Sablonjuk, sémájuk gyorsan megszületett. Elinulva egy bizonyos ponttól — ismeretterjesztő jelleggel —, szakaszonként mutatják be a művész életét, állandóan emelkedve valami dramaturgiai csúcs felé, amely természetesen tragédia is lehet.

Talankin szakkít ezekkel a hagyományokkal ebben az elutasításban több, mint elődei. De mit ad a tradicionális kompozíció helyett? A film tárgya természetesen *epikus*: Csajkovszkij élete. A rendező módszere azonban nem epikus, hanem lírai. Ezen azt kell érteni, hogy tárgyát, Csajkovszkij életét, cselekedeteinek motívumait nem részletezi, nem magyarázza — ellentétben az elbeszélőkkel —, hanem csak bizonyos fordulópontokat vázlatosan érintve *hangulatokat, érzéseket dolgoz ki*. Így módon a zeneszerző életének sok izgalmas mozzanata homályban marad, nem is beszélve azokról, amelyek egész egyszerűen kimaradnak az anyagból. Az érzelmek vi-

szont, amelyek a fordulópontok háttérét, atmoszféráját adják, részletezve kerülnek a nézők elé. Ez a lírai intenzitás azonban *epikai zavart* okoz. Háttérbe szorítja többek között az ismeretterjesztő jelleget, ami azért életrajzfilm esetében mégsem elhanyagolható. Csak egy jelentéktelen apróság: a zeneszerző házassága és válása. Egyikről sem tudjuk, miért csinálta, s a film mintha szándékaival ellentétben találta volna, hogy ezekről epikusan is mondjon valamit. Pusztán a tényeket közli, néha még ezeket is *áttételesen*.

Az epikai zűrzavar miatt kevesebb ez a film a hagyományos életrajzoknál. Ráadásul csak a régifajta sablonoktól sikerült megmenekülnie. Talankin *újakat* hozott létre. Lírai sémákat, amelyek egy-egy jelenet vonalvezetésében minduntalan visszatérnek. A lírai alapanyagú jeleneteket ugyanis úgy vezeti a rendező a csúcs felé, hogy odaérve valaki mindig könnyezik; túlságosan sokat sírnak ebben a filmben. Pedig a film — szerencsére nem szentimentális. Nem is érzelmességéről van itt szó, hanein sablonról.

Mindennek következtében a film eléggé *töredékes*. Nincs átfogó, nagy íve, lendülete, energiája. A jelenetek nem egymásból következnek, hanem statikusan egymás mellett állnak. Nem segít ezen a kiváló színész, Innokentyj *Szmoktunovszkij* bizonyos szempontból egészen kivételes értékelése sem. Játéka mindaddig rendkívüli, amíg ezekig a lírai csúcspontokig el nem jut. Ezekon azonban mindig azonosul a rendező szándékaival. S ilyenkor szinte mindaz, amit addig felépített, egyszerre összeomlik.

Ö. L.

Háttérben a szakkörök?

A honismereti mozgalom új kiadványáról

Örömmel nyugtázzuk, hogy a tizenhetedik honismereti mozgalom megyénkben kiadott harmadik füzetét is kézbe vehetjük. A *Hazafias Népfront honismereti bizottsága, a megyei tanács művelődésügyi osztálya és a művelődésügyi módszertani központ* közös kiadványa önmagában is jelzi, a benne foglaltak pedig hangsúlyozzák, hogy érett mozgalommá, a szülőföld szeretetére nevelés — inkább talán a szülőföld szeretetében való megtartás — kívülről is szemléltető iskolává szerveződött a hajdanában vásárhelyi ünnepélyességgel indult kezdeményezés.

Honismereti mozgalmunkon honismereti szakköröket értünk elsősorban. Azt a sokaságot, amelyik gyűjtve, rakosgatva, kutatva hordja össze jelenünk és múltunk jellemzőinek ítélt mozaikjait, hogy maga megismerje, és lehetőségei szerint másokkal is megismertesse. Dicséretre méltó erő és lelkesedés van ezekben a szakkörökben. Annál kevésbé dicsérendő, hogy a *Csongrád megyei Honismereti Híradó* címmel megjelent füzetben szinte csak függelékként szerepelnek a szakkörök életébe bevonító írások. Tanulmányok előzik őket, többségük ismert általánosítások határára nem jut túl. Szerkesztők lelke rajta, ha ezeket ítélték fontosabbnak azzal, hogy a kötet élére sorakoztatták.

Közvetlen vitába egyetlen

írással szállnék, mert felfogása vitatható. Részleteket olvashatunk a balástyai Móra Ferenc Tsz egy napja című riportból. Végtelenül izgalmas téma lehet az első évtizedét túllépő termelőszövetkezet egyetlen napja. Nem ismerjük az egész írást, de az itt bemutatott részlet meg sem kísérelt ezt az egy napot élénk hozni. Beszél a riportert az elnökkel, főgonómussal, egy-két más emberrel, leírja Vass Károly adataira hivatkozva, hogy „a mai napon hetven munkás dolgozik a szőlőmetszésen, ezek közül 15 nő, ... tíz ember az őszibarackosban dolgozik”. Azzal az indoklással írja ezt a szerző, „hogy az ember is benne álljon ennek a körképnek a közepében”. Eppen ezt hiányoljuk. Nem áll benne ebben az írásban és nem áll benne a kötetben sem központi helyen. A szövetkezet kétkézi munkájával formálódó dolgozó tag kimaradt *Ormos Gerő* írásából, *Jó járt* István halvány rajzú jelenléte kivételével.

A maroslelei, kiszombori, mindszenti honismereti körök hozzáak legtitisztábban a hétköznapi ember ügyét-barját, emlékeit. Ők, *Asztalos P. Kálmán, Papp Imre, Füst Molnár Bálint, Erős Mária* és a többiek írásai bizonyítják, hogy van miért helyreállítani a következő kiadványok szerkesztési

H. D.

Megkezdődött az orosz nyelvi szeminárium

Az MSZBT Szegeden működő központi orosz nyelvi iskolájának rendezésében tegnap, hétfőn délután megkezdődött Szegeden a *III. orosz nyelvi nyári szeminárium* foglalkozássorozata. A *Bartók Béla Művelődési Központban* megtartott nyitó ünnepségen *Radnóti Tamás*, a városi tanács művelődésügyi osztályának helyettes vezetője köszöntötte a nyelvi szeminárium mintegy *hatvan* résztvevőjét — az orosz nyelv magyarországi tanárait, szakfelügyelőket —, majd sor került a továbbképzés első rendezvényére, *Mocsár Gábor* „Égő arany” című könyvének orosz nyelvű ismertetésére. A nagy érdeklődéssel fogadott kötetbemutatót részt vett maga a szerző, *Mocsár Gábor József Attila-díjas* író is.

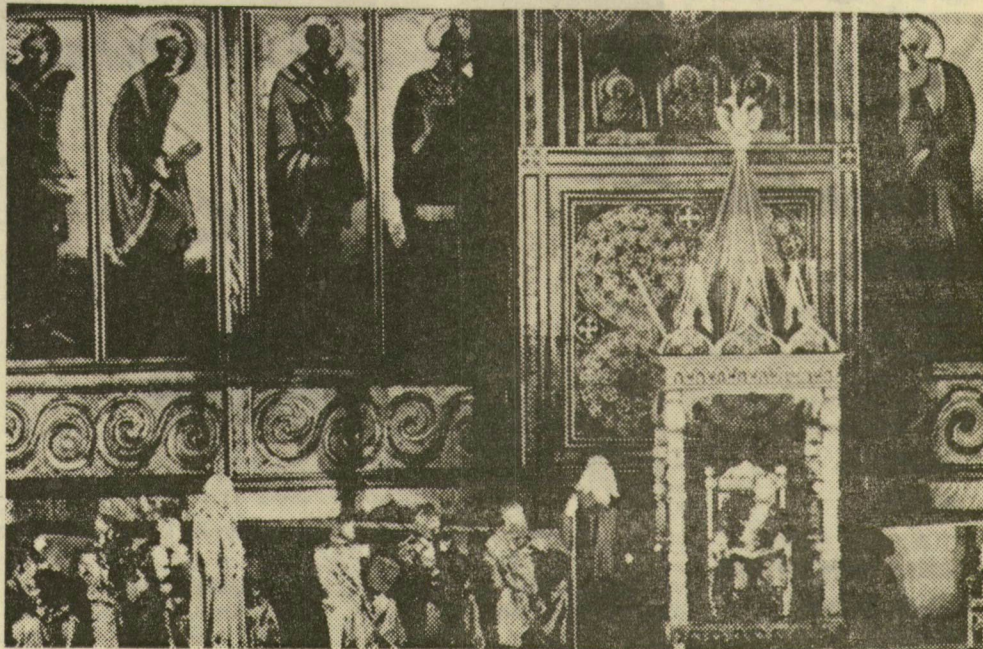
A július 30-án, pénteken véget érő szeminárium keretében több orosz nyelvű előadás hangzik el. Így az ország minden részéről összegyűlt pedagógusok ismereteket szerezhetnek a magyar–orosz irodalmi kapcsolatokról, *Csongrád megye és Szeged* néprajzi hagyományairól, valamint a szégyenszegedi Tanárképző Főiskoláról. Az említettekén kívül több *kirándulás* is szerepel a szeminárium programjában: a *Fehértó* nádárvilágának megtekintése, látogatás a tápei falumúzeumban és a gyékényszövő házipari szövetkezetben. Az orosz nyelv ismeretének további elmélyítését szorgalmazó foglalkozássorozat rendezői az említettekén túl *laboratóriumi bemutatókat és gyakorlatokat* is programba iktattak.

Az orosz nyelvi nyári szeminárium résztvevői szegedi tartózkodásuk befejezésekként pénteken este megtekintik a Szegedi Szabadtéri Játékok *Borisz Godunov* című előadását.

A szeminárium munkáját *dr. Szabó Tibor*, az MSZBT Szegeden működő központi orosz nyelviskolájának igazgatója irányítja.

Missek és misterek

Vasárnap utaztak haza a szegedi Volán utazási irodája által rendezett nemzetközi turistatalálkozó résztvevői. Eredményesen zárult a találkozó. Ezt tanúsítja az is, hogy az idén több mint öt-százán jöttek el Szegedre Európa szinte minden tájáról, főként a szocialista országokból. A találkozó hat résztvevője egy-egy címmel is gazdagodva térhet haza. A címe: *Miss és Mister Fesztivál*, *Eszperantó és Volántourist*. A *Miss és Mister Fesztivál* címet *Szekely Éva* és *Bojco Mladenov* (Bulgária), az *Eszperantó* címet *Nyina Bercseva* (Bulgária) és *Azriel Kutasov* (Szovjetunió, Litván SZSZK), a *Volántourist* címet pedig *Katja Ocias* (Lengyelország) és *Borisz Pansin* (Szovjetunió, Grúz SZSZK) kapta. A címei odaítélésének feltételei — a szűri elnökek, *Nikola Nikolovnak*, az Esz-

Borisz Godunov
Muszorgszkij-premier a szabadtéri játékokon

Jelenet az előadásból

Siflis József felvétele

Rettegés uralkodók, rette-gő alattvalók, bojárok, muzsikok, duma, sztreliceak, szegénység. Ilyen és körül-belül hasonló fogalmak sietnek a képzelet segítségére Oroszország 17. századából, ahonnan szövevényes intrikák, politikai és önszorgalmú gyilkosságok rendes feudális sötétségéből, messziről üzeni át az időt *Borisz Godunov* története. A cár zavaros alakja mögé, *Puskin* ihletésére, az orosz történelem szélesen hömpölygő folyamát rajzolta fel *Muszorgszkij*. A romantikus opera addig ismert idiomáit alaposan kiegészítve új cselekvő hőst teremtett, a népet, mely természetesen a maga nyelvét, új nyelvet beszél, az orosz népzeneét. A nemzeti romantika és a modern opera történeti-stiláris távolságát a zenés népdramánál közelebb kompozícionista zseniális ösztöne, tehetsége *iskolát* teremtett — s a *Borisz Godunov* mai előadásai éppen ezen iskola felé fordítják a figyelmet. Mi érdekli a ma operaközönségét a *Borisz Godunov*-ból? Nem feltétlenül minden, ami eredetileg a szerzőt, hiszen a mű százéves születése pillanatától járja sajátos önönütját, több átdolgozás tisztázta le újra és újra, szinte napjainkig, amikor *Sosztakovics* és *Rathaus* tett utolsó kísérletet az elképzelések egyeztetésére.

A szegedi szabadtéri olasz–francia operaelőadásainak hagyományos színpadán maga a vállalkozás sem mentes a kockázatoktól. Hát még a módszer, amelyel a *Vaszy Viktor—Szine-*

tár Miklós—*Fülöp Zoltán* alkotóművészi kollektíva közös nevezőt keresett a mű és a stadionszínház természetrajzában. Bátran hozzányúltak a darab zenei-színpadi letétjéhez, a következő lényegi változtatásokkal.

1. A kilenc képből elhagytak egyet, a második litvánudvar jelenetet, ami dramaturgiai megfontolásból indokolt, hiszen a trónbitorló *Grigorij* személyének-szerepének súlyát gyengíti *Borisz* drámájával szemben.

2. Míg az opera eredeti formájában az egyes felvonások végén csendesebb, elmélkedőbb szituációk találhatók, most a képek sorrendjének fölcserélésével nagy tablójelenetek zárják a felvonásokat. Ennek következtében látványcentrikussá módosult az előadás, ugyanakkor a cselekmény menete bizonyos fajta kompromisszumokra hajlik. A *Pimen*-kép például a már uralkodó *Boriszról* beszél, jóllehet színpadon csak utána koronázzák meg; a cár hallucinációja és a belőle következő, eszerint eljátszott jelenet. *Borisz* halála, közé pedig a forradalmi kép ékeledik.

3. Végül, most már túl a lényegesebb módosításokon, *Fülöp Zoltán* rendkívül nagy hatású, a keresztény dómot pravoszlav képekkel rokonító, színes, fantáziakeltő díszletablója a tér mélységi és magasságbeli teraszos kettéosztásával éppen olyankor köti meg a rendező kezét, amikor a tömegjelenetekkel alkalma lenne látványos mozgásokat produkálni. (A prólóg első képében a cári palota elé fölhatott toprongyos muzsikokhoz egyszerűen nem férnek hozzá az ostromozó, erőszakoskodó sztreliceak.) És itt jelentkezik az a különbség, ami a szabadtéri korábbi operaelőadásainak tömegjeleneteit finoman elhatárolja a *Borisz*-tól. Az olasz opera seria tetszetős betétárai, sikerkettőseire ünneplő kosztümös embergúllak következtek (mint az *Aida* bevonulási jelenete, vagy a *Turan-dotban* a Kalaf próbájánál asszisztálók) — itt ez a fajta tömeglátvány csak a dráma belső mozgásából, erővonalainak lehetséges kivetítéséből, fölnagyításából kínálkozott. A *Boriszban* nem ünnepl, hanem szenved a tömeg, s ennek látványa passzívabb. A hatást szegényíti továbbá, hogy a kórus

sem zeng a kíváncsú erővel, számszerűleg kevesen lehetnek, s jó néhány statisztáténfereg rivaldafényben, közvetlen szomszédját lesve olyankor, mikor a precízen begyakorolt mozgásokra tán a legfőbb szükség van. Hangsúlyozni kell, a rendező módosításai szükségszerűek. Könnyű lehetett *Nagy Péter* cárnak a 18. század elején közönséget szervezni a pétértvári udvarba, hiszen nemeseinek szigorú botütés terhe mellett tette kötelezővé a koncertlátogatást. A szegedi szabadtéri *Borisz Godunov*-hoz egyelőre járt úton, látványpatronokkal kell biztatni a konzervatív ízlést, hatásképekkel megnyerni a figyelmet a lassabban fogalmazott, zeneileg színpadilag csendesebb, intímabb képekhez.

A premier gyűjtőpontjában *Nikola Gyuszelev* szenzációs címszerepe áll. Már évekkel ezelőtt odafigyeltünk telt zengésű, átható basszusára, a *Don Carlos* akkori *Fülöpe* után ez a *Borisz* kiállja a fölfokozott várakozás legkényesebb elvárásainak próbáját. Úgy énekel-játszik a színpadon, ahogy csak a legnagyobbak képesek. Hangilag-alkatilag kifogástalanul, az elhivatottság teljes vértetében lenyűgöző élményt nyújt: jós-tehetség nélkül megjövődölhet, sokáig emlegetjük majd. Ugyancsak kedvező benyomásokat kelt *Csányi János* trónkövetelője, *Gregor József* *Pimene* és *Miller Lajos* *Scselkalovja* — szerepük súlya, teljesítményük mértéke szerint ők jelentik az előadás felsőfokát. Tetszett még a két Valéria, *Berdál* és *Koltay, Karikó Teréz, Sinkó György* magabiztos intonációja, *Szalma Ferenc* nagy játékkedve. *Ulvardy Tibor* finom lírai tenorja visszafogottabb *Sujszkij, Külkey László* viszont félreértette a bolond szerepét. A többiek: *Jablonkay Éva, Réti Csaba, Lengyel Ildikó, Domahidy László, Berkes János, Gyimesi Kálmán, Szendrői Ede* és a kisebb feladatot kapott szereplők is megtették a magukét. Abban, hogy a nem kevés izgalommal várt premier végül is bevaltóta a hozzá fűzött reményeket, mindenekelőtt *Vaszy Viktor* fáradhatatlan, dinamikus zenei irányítása szerzett elévülhetetlen érdemeket.

Nikolényi István